

68737922-4	04/06/2019	קולות	עמוד 49	1/2	17.7x25.88
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

פתרון החידה שהתפרסמה בגיליון הקודם, קולות 17

יצחק אלטרמן (1881-1939), מורה ומחנך, גנן, משורר
 המפקח הכללי השני על גני הילדים בארץ ישראל בשנים 1925-1936 ומנהל
 מחלקת החינוך של עיריית תל-אביב בשנים 1936-1939. בנו, נתן אלטרמן, היה אחד
 מהחשובים במשוררי השירה העברית המודרנית בארץ.

אלטרמן ניהל את הגן ברוח תורתו של המחנך הגרמני פרידריך פרבל, שהטיף ללמד את הילד תוך כדי משחק, תנועה, יצירה ושירה וקירוב הילד אל הטבע. הייתה זו משימה לא פשוטה לשנות מן היסוד את דרכי החינוך שאליהם הורגל הילד היהודי ב'חדר'. ובאשר ללשון העברית-אלטרמן סבר שיש להעניק לילד חינוך עברי לאומי על ידי "הגנת העבריה המסורה", באמצעות זמרה, תנועה וריקוד, אגדות עבריות מחיי העבר והעתיד ש"נשמת האומה משתקפת בהן", סיפורי התורה והאגדה, ציור כיור ומלאכה, וכל זאת בלשון העברית, כי "אין גן עברי אלא בלשון העברית". על כן הגנתה היא זו שעליה מוטלת "העבודה האחראית ללמד בראשונה [הדגשה במקור] את הילד עברית". ולשם כך תבע אלטרמן: "עלינו להקים מוסדות חדשים להכשרת גנות עבריות הראויות לתפקידן!"

נאה אמר ונאה קיים!

בעיתונות התקופה ניתן לעקוב אחר המודעות של אלטרמן המבשרות על פתיחת גנו. להלן מודעה המבשרת על פתיחת הגן, שהתפרסמה בעיתון 'הצפירה', ב חשוון תרע"א (4.11.1910). וזו לשונה:

"גן ילדים", פוויא 31

בית ספר פרבלי עברי של ב. אלטרמן

ילדים וילדות בני 4-8 מתקבלים כל יום בלשכת בית הספר.

פוויא 5, מ. 8, הדיוטא הראשונה בשער.

כעבור שנה אלטרמן פתח ליד הגן קורסים פרבליים-סמינר להכשרת גנות עבריות. לסמינר הגיעו תלמידות מרחבי רוסיה, בנות שגדלו בבתים עבריים שבהן השפה העברית הייתה שפת הדיבור. בשנה הראשונה למדו שתיים עשרה תלמידות בסך הכול, אך בשנה השנייה כבר הגיע מספרן לעשרים וארבע, ובשנה השלישית - למעלה משישים. התלמידות למדו במשך שנה אחת "קורס שלם של השיטה הפרבליית" על פי תוכנית לימודים מגוונת, ובה לימודי החינוך נלמדו לצד לימודי העשרה כלליים. רשימת הקורסים כללה את המקצועות האלה: השפה העברית, פדגוגיקה, היסטוריה ישראלית, ידיעות הטבע, היגינה, ציור, מלאכה, גימנסטיקה ושיעורים מעשיים.

צחק נולד בעיירה אובארוביצי ששכנה במחוז הומל בתחום המושב בבלרוסיה (רוסיה הלבנה), לאביו ר' אריה בר' אליקים, חסיד חב"ד, ולאמו איידלה צירלין, ולו חמישה אחים ואחיות. אימו ואביו עסקו במסחר זעיר. בראשית השבוע עמסו את מרכולתם על עגלתם ויצאו למוכרה בכפרי הסביבה ובתום השבוע חזרו לביתם עמוסים מיני מזונות תמורת סחורותיהם. הילדים, כולל הבנות, למדו אצל מלמד-דרדקי חומש ורש"י, תנ"ך וקצת משניות, אך גם שירים עבריים ושפת עבר.

בהיותו בן ארבע עשרה עזב יצחק את בית הוריו ויצא ללמוד בכמה ישיבות. לפרנסתו לימד בחדרים מתוקנים בעיירות שונות עד שהגיע להומל בשנת 1899. בתקופה זו החלו לנשב רוחות הציונות בעקבות החזון של בנימין זאב הרצל והקונגרס הציוני הראשון (1897), ובעקבות פעילותם הספרותית של מנדלי, אחד העם, ביאליק ואחרים, שהלהיבו את הדור הצעיר. יצחק הצטרף לאחת מחבורות הצעירים בהומל והיה חבר באגודה 'שפה ברורה', שנועדה להנהיג את הדיבור העברי בקרב ילדי בתי הספר. הוא לימד בבית ספרו המתוקן של יש"י (ישראל יהודה) אדלר בהומל, ולאור הצלחתו החליט להקדיש את חייו לחינוך ולהוראה. בכך קבע את מסלול חייו - להיות מורה ומחנך. הוא למד בסמינר וקיבל תעודת מורה.

פרק חדש מתחיל בחייו של יצחק עם בואו לוורשה בשנת 1905 לקראת פתיחת שנת הלימודים תרס"ו (1905-1906). הוא החל לשמש מורה בבית הספר לנערים "העברי" בוורשה. בשנת 1908 נשא יצחק את בלה (בלקה) ליבוביץ, ידית אחיותיו. בשנה השלישית לעבודתו בבית הספר לנערים קיבל אלטרמן הזמנה מאת מרכז המורים בארץ ישראל, המזמין אותו לעלות לארץ "וללמד את השפה, חשבון והתחלת גיאוגרפיה בשפה העברית" (א' כסלו תרס"ח, ארכיון החינוך היהודי, 9.4/40). אך בסופו של דבר התוכנית לא יצאה אל הפועל, ולכן אלטרמן החליט ללכת בעקבות ידידו יחיאל היילפרין, שהקים את גן הילדים העברי הראשון בוורשה, ולהקים גם הוא גן ילדים עברי.

ואכן, בשנת 1910 הקים יצחק את גנו העברי בדירת המגורים המרווחת, והיה בה מספיק מקום בשביל גן ילדים ובשביל כל בני המשפחה: הזוג אלטרמן, שני ילדיהם, נתן (1910) ולאה (1913) שנולדו בוורשה, והסבתא שניהלה את משק ביתם.

18.28x27.69	2/2	עמוד 50	קולות	04/06/2019	68737924-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינו - 80790					

שנת תרפ"ג (1922), הוא פתח "אינסטיטוט (מכון) להכשרת מורות ומחנכות" מטעם 'תרבות', ולידו שני גנים לדוגמה. עם הזמן הפך המוסד למרכז תרבות ליהודי המקום והסביבה, ועם גמר המחזור הראשון של הגננות נוספה תגבורת ברוכה של גננות, והן הקימו גני ילדים ברחבי רומניה.

במהלך כל שנות הנדודים המשיך אלטרמן בכתבתו עבור גן הילדים העברי. אחד השירים, שכולו רווי געגועים לארץ ישראל ומטרתו לימוד הלשון העברית, הוא "ספרי-נא לי, ריבה":

ארבע שנים ישבה המשפחה בקישינוב, אלה היו אומנם שנים טובות ומלאות סיפוק בעבודה החינוכית, אך כל אותה תקופה אלטרמן טווה תוכנית לעזוב את הגולה ולהגשים את ציוניותו בעלייה לארץ ישראל. התוכנית הבשילה באביב 1925, אז הגיעה המשפחה לנמל יפו והתיישבה בתל-אביב. בעקבותיו עלו לארץ ישראל רבות מתלמידותיו ושימשו גננות בגני הילדים. הן היו נאמנות למורשתו ולא שכחו את המוטו שלו: "את הילד אל תשכחו, הילד על פני כל ועל הכל!"

עם בואו ארצה, אלטרמן התמנה למפקח כללי על גני הילדים בארץ ישראל מטעם מחלקת החינוך של הוועד הלאומי, תפקיד אותו מילא בשנים 1925-1936. עד מהרה מלאו ידיו עבודה: קָחַל בעבודה אדמיניסטרטיבית, עבור לעבודה חינוכית וכלה בעבודה ארגונית. בתוקף תפקידו הוא נסע ברחבי הארץ, כשהוא עומד בטלוליה הדרך באוטובוס או על גבי פרדה או סוס, וביקר בגני הילדים, צפה בשיעורי הגננות ובפעילות הגן השוטפת. ברבים מגני הילדים שמח לפגוש את תלמידותיו משכבר הימים, בוגרות הסמינרים שלו במוסקבה, בקייב ובקישינוב.

בשנת 1936 הוא סיים את תפקידו כמפקח וקָחַל משנת 1936 עד שנת 1939 עמד בראש מחלקת החינוך של עיריית תל-אביב עד מותו.

יצחק אלטרמן (במרכז), בוגרות הסמינר העברי בוורשה וילדי הגן הדוגמאי, 1912
באדיבות ארכיון החינוך היהודי, 3/71,
חטיבה א- 57, pic.8

אלטרמן לא רק ניהל את גן הילדים ואת הסמינר, אלא אף היה הגנן בגן יחד עם אשתו. בנו נתן (לימים, מחשובי משוררי השירה העברית המודרנית) ובתו לאה למדו גם הם בגן. בנוסף, הוא נמנה עם צוות המורים בסמינר שלו; הוא לימד תורת הגן, פדגוגיה ומשחקים פרבליים, והם תפסו מקום מרכזי בחיי הגן. משחקים אלו היו מעין המחזה של סיפור בתנועות, והם גם שימשו אמצעי להקניה חווייתית של השפה העברית ושל הערכים הלאומיים. באין ספרות ילדים מתאימה לילדי הגן, הוא חיבר את המשחקים והשירים, את הסיפורים והאגדות, שירי זמר למשחקי התנועה, שתוכנם נלקח מהווי הבית, המשפחה, עולם הצומח והחי, המסורת, הפולקלור והחיים של ארץ ישראל. אחד השירים, המושר גם כיום בגני הילדים, הוא "יש לנו תיש".

הפעילות התוססת בגן הילדים ובקורסים הפרבליים להכשרת גננות, במיוחד לקראת חגי ישראל שנחוגו בשיתוף הורים ואורחים, השאירה רישומה אף בעיתונות התקופה. לדוגמה, "נשף פורים" שבו הוצגו המחזה 'אחשוורוש' והמשחק 'השועל והתרנגולים', הרשימו את המוזמנים, "אשר התענגו מאוד והודו לה' אלטרמן על העונג אשר מנה [כר!]. להם. בעריכת הנשף עסקו התלמידות המתחנכות 'לגנות' בגן ילדים זה וניכר היה, כי אלו יודעות כבר את אומנותן זו וחובבות אותה" (**הצפירה**, יד אדר תרע"ב, 3.3.1912).

הגן של אלטרמן הלך והתבסס, ומשנה לשנה התרבו תלמידיו ואלטרמן תכנן להקים גן נוסף. אך אז, בשנת 1914, פרצה מלחמת העולם הראשונה ושיבשה את התוכניות. המשפחה ארזה את מיטלטליה, עזבה את ורשה והתמקמה במוסקבה. אלטרמן חידש את גן הילדים העברי שלו ולידו פתח סמינר לגננות עבריות. פעילותו החינוכית במוסקבה נמשכה עד אוקטובר 1917. אז השתלטה המפלגה הבולשביקית על השלטון, הכבידה את עולה על היהודים ופעלה נגד מפעלי תרבות וחינוך יהודיים, אסרה על הדיבור בלשון העברית, סגרה מוסדות יהודיים, ביניהם גם את גן הילדים ואת הסמינר של אלטרמן. לאחר ישיבה של שלוש שנים במוסקבה, המשפחה נאלצה לשוב לנדודיה, ובאוגוסט 1918 הגיעה לקייב בירת אוקראינה העצמאית. אלטרמן חידש את הסמינר לגננות ולידו פתח גן הילדים. אך תוך שנה מיום בואם, פרצה מלחמת האזרחים באוקראינה וגרמה להרס של קהילות יהודיות. שוב נאלץ אלטרמן לסגור את גן הילדים ואת הסמינר ונותר ללא מקורות פרנסה.

בחורף 1919, הוא יצא עם בני משפחתו את קייב, והם הגיעו לבסרביה הרומנית והתיישבו בקישינוב. במשך השנתיים הראשונות, הוא נסע לבקר בערים ובעיירות כדי לסייע לתושבים ולפליטים לארגן מחדש את מערכת החינוך בגני הילדים ובבתי ספר. ולאחר שנתיים, בראשית